

הישיבה הרמה בפיורדא

עיר תורה בדרום גרמניה וגאוניה

כרך ראשון: רבותינו הראשונים בנירנברג וממשיכיהם בפיורדא

מאת

בנימין שלמה המבורגר

מהדורת באמבערגער

מכון מורשת אשכנז

בני ברק תש"ע

כל הזכויות שמורות © 2010

מכון מורשת אשכנז
ת.ד. 87 בני ברק

Printed in Israel

תוכן הענינים

17..... **אקדמות מילין**

19..... **מבוא**

29..... **יסודן של ישיבות אשכנז**

מסע התורה מאיטליה לגרמניה 29 / ראשית פריחת התורה באשכנז 31

37..... **ישיבת נירנברג בתקופת הראשונים**

בעלי התוספות בנירנברג 37 / בין גזירות רינטפלייש לגזירות ק"ט 42 / התקומה השלישית 47 / המחלוקת ששיתקה את הישיבה 51 / תקופת מהרז"ך ומהר"י ווייל 54 / תקופת רבי דוד טבלי שפרינץ 61 / השגשוג האחרון: רבי יעקב מרגלית 66 / גירוש היהודים מנירנברג 71 / חידת ה'נירן בערגר' 78 / מהותו של ה'נירנברגר' 85

91..... **קהילת פיורדא**

גרושי נירנברג מייסדים קהילה חדשה 91 / ירושלים הקטנה: פיורדא 96

105..... **רבי אהרן שמואל קרמניץ-פולד בעל 'נשמת אדם' (שס"ז-ש"ע)**

"ראש ישיבה... בק"ק וירט" 105 / הרבצת תורה באייבלשטאדט ופולדא 107 / נחלתו הרוחנית 109 / קוצר ימים 112

117..... **רבי שמשון ערונגן (שע"ו)**

דמות עמומה 117 / ישיבה בהתפתחותה 120

127..... **רבי שבתי שעפטל הלוי הורוויץ בעל 'ווי העמודים' (שפ"ח-שצ"ב)**

צדיק בן צדיק 127 / חיוניותה של החזקת ישיבה 131 / ביקורת הפלפול 134 / מוסר ויראה 136 / תורתו שבכתב 142

147..... **רבי ישעיה הלוי הורוויץ (ת"ד-ת"ז)**

מלחמת שלושים השנים 147 / מפוזנא ועד בומסלא 153 / פעילותו בפיוורדא 154 / רבנות פראנקפורט 155 / כחו כמרביץ תורה 158

165..... **רבי מנחם מן אשכנזי (ת"ז-ת"ך)**

גאון נערץ 165 / טשטוש עקבות 167

- רבי אהרן שמואל קאיידנבאר מהרש"ק (ת"ך-תכ"ח).....171**
 חידת שמו ומוצאו 171 / רבנות מינסק, ביאלא ובית הדין של ווילנא 177 / האסון בקורוב והמקלט בלאנגלוויז 180 / ר"מ ניקולסבורג ואב"ד בריסק 182 / רבנות פיורדא 185 / רבנויות פראנקפורט, גלוגא, רישא וקראקא 187 / פעילותו כראש ישיבה 190 / דרך לימודו 193 / החייאת סדר קדשים 198 / הלכה וקבלה 200
- רבי מאיר ב"ר אשר הלוי (שנ"ט-תמ"ג).....207**
 יליד פיורדא 207 / ממלא מקום הרב 208 / מורה צדק ואב"ד 211 / ניהול הישיבה 212 /
- רבי בנימין וולף בוצ'אצ'ר (תל"א-תנ"א).....219**
 הרב המורה 219 / חסיד מפורסם 220
- רבי שמואל בעל 'בית שמואל' (תנ"א-תנ"ד).....227**
 אור גדול בפיורדא 227 / 'בית שמואל' וישיבת פיורדא 230 / חידת עזיבתו את פיורדא 234 / היתר הנישואין לר' מודל עלינגן 237 / דרישה לגירושין מידיים 241 / עמדתו המעורפלת של ה'בית שמואל' 243
- רבי יששכר בערמן פרנקל בעל 'מטה יששכר' (תל"א-תס"ט).....255**
 משפחת פרנקל מביירסדורף 255 / אבי ה'מטה יששכר' 258 / קהילת ווינה בימי ה'מטה יששכר' 262 / בצל הגירוש הגדול מווינה 265 / התבססות בפיורדא 268 / גאון סגפן 271 / תפקידי רבנות בפיורדא 274 / רבה הבלתי מוכתר של פיורדא 276 / מועמד לרבנות באמברג 283 / רבנות נסיכות אנסבאך 285 / רבנות גליל שנייטאך – קהילות אשפ"ה 288 / רבנויות זולצבאך, זולצבירג וזוגנהיים 293 / הרבצת תורה בישיבות פיורדא והסביבה 296 / ישיבת פיורדא בראשות ה'מטה יששכר' 301 / ה'קלויז' של ה'מטה יששכר' 310 / ספר 'מטה יששכר' 313 / תקנות מפוארות 320 / מאבק בצוררי ישראל 327 / שקיעת החמה 341
- רבי אליעזר ליזר היילפרון-חריף (ת"ס-תס"א).....351**
 ה'חריף' מדובנא 351 / בואו לעיר ואם בישראל' 353 / גדולתו כמרביץ תורה 355 / חלום שנגדע באיבו 358
- רבי משה קאצנלנבוגן (ת"ס-תע"ה).....363**
 שלשלת גאוני משפחת קאצנלנבוגן 363 / עלילת דם ומאסר בפודהייץ 366 / פעילותו הרוחנית בפיורדא 369 / הרבצת תורה בישיבה לצעירים 373 / רבנות אנסבאך 376

רבי ברוך כהנא-רפאפורט (תע"א-תק"ו)..... 387

רבי משה זאב וולף ממינסק 387 / משפחת הכהנים רפאפורט 389 / נעורים 391 /
בין פיורדא לגרודנא 393 / תחת לחץ הכנסיה 396 / רבנות שנייטאך 401 /
הרבצת תורה בפיורדא 403 / קהילה תומכת 409 / לבוש בני ישיבת פיורדא 416 /
תורתו של רבי ברוך ומידותיו 419 / פרשת רמח"ל 424 / הסתלקותו 433

רבי יעקב יוקב ברלין בעל 'באר יעקב' (תצ"ה-תק"י)..... 437

רבי אלכסנדר סנדר ממץ 437 / מברלין לפראנקפורט 442 / בני החבורה 446 /
פיורדא מושבו לחיים 452 / הרבצת תורה וראשות הישיבה 456 / עושר
חיבורים 461 / ספר 'באר יעקב' 463 / 'כללי הסוגיות' ו'זכרון יעקב' 473 /
פטירתו 478

נספח א' / מנהגי התפילה של בני הישיבה בפיורדא..... 481

א. [סדר אמירת ספר תהילים לפני שחרית] 486 / ב. [מזמורים שנאמרים אחר
תהילים] 486 / ג. [אומרי התהילים] 487 / ד. [מועד התחלת אמירת
תהילים] 487 / ה. [שחרית ימי חול] 487 / ו. [תפילות שבת] 488 / ז. [הנהגות
התפילה כשיש ברית מילה] 490 / ח. [פתיחת ארון הקודש לאנעים זמירות בברית
מילה] 490 / ט. [ברית מילה] 491 / י. [שתי מילות ביום אחד] 492 / יא. [מילת בן
פנויה] 492 / יב. [מילה בשבת ויום טוב] 492 / יג. [מילה בימי סליחות] 492 / יד.
[יאר צייט' ואבלות של בעל ברית ביום המילה] 493 / טו. [אבל ויאר צייט' לפני
התיבה] 493 / טז. [ימים שאין בהם אמירת תחנון, למנצח ואל אך אפים] 493 /
יז. [בית הכנסת הראשי] 494 / יח. [יום כפור קטן] 495 / יט. [תענית ציבור] 495 /
כ. [ערב ראש השנה וליל ראשון של ראש השנה] 495 / כא. [שחרית ראש
השנה] 498 / כב. [תקיעות שופר] 498 / כג. [מוסף ראש השנה] 499 / כד. [מוסף
ראש השנה שחל בשבת] 500 / כה. [פתיחות ארון הקודש וסגירתו בראש
השנה] 500 / כו. [מנחה ותשליך] 501 / כז. [יום שני של ראש השנה] 502 /
כח. [צום גדליה] 502 / כט. [שבת תשובה] 503 / ל. [ערב יום הכפורים] 503 /
לא. [כניסת יום הכפורים וליל] 504 / לב. [שחרית יום הכפורים] 505 / לג. [ברית
מילה ביום הכפורים] 505 / לד. [מוסף מנחה ונעילה] 506 / לה. [פתיחות ארון
הקודש ביום הכפורים] 507 / לו. [ערבית מוצאי יום הכפורים] 507 / לז. [ליל
ראשון של סוכות] 508 / לח. [שחרית ומוסף ביום ראשון של סוכות] 508 /
לט. [שני של סוכות וסדר ההושענות בכל ימי סוכות] 509 / מ. [חול המועד
סוכות] 511 / מא. [הושענא רבא] 511 / מב. [שמיני עצרת] 512 / מד. [שמחת
תורה] 513 / מה. [שבת בראשית] 514 / מו. [תענית שני חמישי ושני] 514 /
מז. [ותן טל ומטר וימי חנוכה] 515 / מח. [תענית שובב"ם ת"ת] 516 /
מט. [חלוקת המחוייבים בשובבים ת"ת] 516 / נ. [פדיון תענית שובב"ם
ת"ת] 517 / נא. [תענית יאר צייט' בט"ו בשבט וט"ו באב] 517 / נב. [פרשת

שקלים ופרשת זכור] 517 / נג. [תענית אסתר] 518 / נד. [פורים] 518 / נה. [בגדי שבת בפורים] 518 / נו. [שבת הפסקה] 519 / נז. [פרשת פרה] 519 / נח. [פרשת החדש] 519 / נט. [תענית החברות בערב ראש חדש ניסן] 519 / ס. [שבת הגדול] 520 / סא. [ערב פסח וליל ראשון של פסח] 521 / סב. [שחרית ומוסף בראשון של פסח] 521 / סג. [יום שני של פסח] 522 / סד. [חול המועד] 523 / סה. [שביעי של פסח] 523 / סו. [ליל אחרון של פסח] 523 / סז. [שחרית אחרון של פסח וסדר קריאת התורה בכל ימי הפסח] 524 / סח. [פרקי אבות] 525 / סט. [שבתות שבין פסח לעצרת] 525 / ע. [ימי עומר שאין בהם נישואין ותספורת] 526 / עא. [ראשון של שבועות] 526 / עב. [שני של שבועות] 527 / עג. [שבעה עשר בתמוז] 528 / עד. [שבתות בין המצרים] 528 / עה. [תשעה באב] 529 / עו. [מנחה של תשעה באב] 530 / עז. [תשעה באב ביום ראשון] 531 / עח. [שבת נחמו ושבת ר"ח אלול] 531 / עט. [אלול] 531 / הנהגות האבלים עם הקדישים. רבים שתו לימא 532 / פ. [קדיש בשבעה ושלושים] 532 / פא. [קדיש ב"אר צייט"] 532 / פב. [סדרי הקדיש] 534 / פג. [קדיש לבחור ישיבה, משרת או אברך] 534 / פד. [קדיש לאורחים] 534 / פה. [קדיש דרבנן] 534 / פו. [קדיש לנכד ובן מאומץ] 534 / פז. [קדיש בשבת] 535 / פח. [קדיש על אב ואם] 535 / פט. [יום גמר אמירת קדיש] 535 / צ. [הטלת גורל על קדיש] 535 / צא. [אבלים לפני התיבה] 535 / צב. [החלפת קדישים] 535 / צג. [אר צייט' הוא ביום המיתה] 536 / צד. [אר צייט' באדר בשנה מעוברת] 536 / צה. [אר צייט' בחודש חסר] 537 / צו. [בר מצוה באדר בשנת עיבור או לנולד בשנת עיבור] 537 / אלו הן הקרובים הנוהגים להתאבל שבת ראשון אחר מיתת המת 537 / צז. [אבלות קרובי האבלים] 537 / צח. [לבוש אלמנה] 538 / אלו הן הקרובים הלובשים בגדי שבת ביום חתונה 539 / צט. [בגדי החתן וקרוביו] 539 / ק. [חיובי עליה לתורה] 540

נספח ב' / השלמה לפרק 'מהותו של הנירנברגר'.....545

נספח ג' / ישיבת נירנברג האחרונה.....563